

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

תודה לה' על שזיכה אותנו להוציא את גיליון ה - 200 של הגיליון השבועי 'תורתך שעשועי', ויה"ר שיזכה אותנו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה. ותודה לקוראי הגליון שמחזקים אותנו בעבודת הקודש.

הקדשה : הלימוד והגיליונות של חודש כסלו תשפ"ב מוקדשים להללחת ר' אליהו בן יהודית נ"י.

"וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה" (בראשית ל"ג, ט"ז)
(מתי התיישב עשיו באופן קבוע בשעיר)

בכדי להבין את הקושי בעניין, נביא את הפסוקים הקשורים לנושא :

בראשית פרק ל"ב

(ד) וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו, ארצה שעיר שדה אדום.
(ז) וישבו המלאכים אל יעקב לאמר, באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו.

בראשית פרק ל"ג

(יב) ויאמר נסעה ונלכה, ואלכה לנגדך.
(יד) יעבר נא אדני לפני עבדו, ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעירה.
(טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה.

בראשית פרק ל"ה

(ח) ותמת דברה מינקת רבקה ותקבר מתחת לבית אל תחת האלון, ויקרא שמו אלון בכות.
(כז) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע, הוא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק.
(כח) ויהיו ימי יצחק, מאת שנה ושמונים שנה.
(כט) ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים, ויקברו אתו עשו ויעקב בניו.

בראשית פרק ל"ו

(ו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנתיו ואת כל נפשות ביתו ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען, וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו.
(ז) כי היה רכושם רב משבת יחדו, ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אתם מפני מקניהם.
(ח) וישב עשו בהר שעיר עשו הוא אדום.

שאלה מרכזית - בעקבות הדיון, במאמר הקודם, לעניין הצורך בהליכה של יעקב אל עשיו, ומתוך בדיקת המקורות, מתעוררת השאלה - מתי התיישב עשיו באופן קבוע בשעיר.

מצד אחד, בתחילת פרשת 'וישלח' בפרקים ל"ב - ל"ג שולח יעקב מלאכים אל עשיו אחיו ארצה שעיר שדה אדום, ולאחר הפגישה ביניהם אומר יעקב לעשיו שיעבור לפניו, עד שיגיע אליו לשעיר, ועשיו שב שעירה, ומתוך כל הפסוקים הללו, משמע שמקום מושבו של עשיו היה בשעיר.

אך מצד שני, בפרק ל"ו נאמר, שבגלל שרכושם היה רב לא יכלו לשבת יחדיו, ולכן עשיו לוקח את כל בניו וכל רכושו והולך לשעיר ויושב שם. ומשם משמע שרק יותר מאוחר, לאחר שיעקב הגיע לארץ ישראל עם כל רכוש הרב וישב שם, אז עוזב עשיו ומגיע לשעיר. אז מה הוא עושה בשעיר כבר בתחילת פרשת 'וישלח'?

מתוך הסתירה הקיימת לכאורה במשמעות הפסוקים, נמצא בדבר מחלוקת בין המפרשים :

דעה א' - מקום מושבו העיקרי של עשיו היה בארץ ישראל עד שעזב לאחר מות יצחק

'רד"ק' אומר : "ארצה שעיר, ששמע ששם היה, אבל לא היה שוכן שם עם ביתו, כי בארץ כנען היה ביתו עדיין, כמו שכתוב ויקח עשו את נשיו וגוי' (להלן לו, ו)". כלומר, בתחילת פרשת 'וישלח' הוא רק שהה שם דרך עראי, לבדו בלי בניו ביתו, ולכן יעקב שולח אליו מלאכים למקום שבו הוא נמצא, ורק לאחר מות יצחק הוא עובר לשם עם כל בניו ביתו.

דעת רש"י - בפרק ל"ו פסוק ו' נאמר : "ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנתיו ואת כל נפשות ביתו ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען, וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו". ולא כתוב לאיזו ארץ, ורק בפסוק שלאחריו נאמר : "וישב עשו בהר שעיר עשו הוא אדום". ומסביר רש"י : "אל ארץ. לגור באשר ימצא". ומעין זה גם בתרגום 'אונקלוס' : "ואזל לארעה אחרתי" בצורה סתמית שהלך לארץ אחרת מבלי לציין לאן. ואם עשיו היה גר כבר לפני כן אפילו אם בצורה עראית בשעיר, מדוע הוא צריך לחפש מקום באשר ימצא, ומצא לבסוף את הר שעיר, היה צריך ללכת מיד להר שעיר. ולכן נראה, שגם לדבריהם עשיו לא גר לפני כן בשעיר אפילו לא בצורה ארעית, וזה בניגוד לדברי 'רד"ק' שעשיו כבר גר לפני כן בשעיר בצורה ארעית.

גם בעל ספר 'משכיל לדוד' נוקט בשיטה זו, וטוען שעשיו כלל לא גר בשעיר אף לא באופן זמני לבדו, ומה שאומר יעקב לעשיו שיתקדם עד שיבוא אליו לשעיר, זה רק כמקום אקראי שבו יחכה עשיו ליעקב וילכו יחד לארץ ישראל.

אך נביא את דעת 'רמב"ן' שמוסיף לבאר את השתלשלות הדברים: "ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו, זה המסע היה אחרי שוב אחיו מחרן והאחוזו בארץ כנען, כמו שאמר כאן, ואפשר שהיה גם אחרי מות אביהם, והנה בעוד אחיו בחרן היה עשו בשעיר ככתוב למעלה (ל"ב, ד'). אבל העניין, כי עשו הלך לשעיר בימי אלופי החרי יושבי הארץ ויהי לשר הולך עם ד' מאות איש, ובניו וביתו היו בארץ כנען, ויתכן שהיתה לו שם אחוזה במקום אחד במישור, לא בהר שעיר, על כן ייחס לו ארצה שעיר שדה אדום. ואחרי שחזר אחיו לארץ כנען פנה לו מפניו, כי ידע שארץ כנען נחלת אחיו אשר נתן לו אביו בברכתו, ולקח בניו וכל נפשות ביתו עם רב, והלך לשעיר להתישב שם. ואז נלחם בבני שעיר החרי יושבי הארץ, כי אולי פחדו ממנו ולא היו נותנים אותו לבא בגבולם בהר שעיר שהיו שם המבצרים, אלא שישב בשדה אדום במקומו הראשון, וישמידם ה' מפניהם ויירשום וישבו תחתם".

ולפי דבריו אפשר, לשלב בין דברי 'רד"ק' ודברי 'רש"י' ולומר, שבתחילה עשיו ישב באופן ארעי בשדה אדום ולא בהר שעיר, כי בני הארץ לא אפשרו לו זאת, ולכן לאחר מכן כאשר יצא מארץ ישראל, הוא יצא לארץ אחרת, כי לא אפשרו לו לשבת בהר שעיר, אלא שהחליט לשוב לשם, והצליח לכבוש את המקום, וישב בהר שעיר עצמו.

דעה ב' - מקום מושבו של עשיו כאשר יעקב מגיע מחרן היה בשעיר

'רבנו בחיי' (בראשית ל"ו, ו) אומר: "וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו. שיעורו, וילך אל ארץ שעיר כי שם היה מקומו, כענין שכתוב למעלה וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה, וכן כתיב (בראשית לו, ח) וישב עשו בהר שעיר".

רעיון מרכזי - בעקבות השאלות העולות בנושא זה, נראה ללכת לפי דעת 'רבנו בחיי' שמקום מושבו העיקרי של עשיו היה כבר בהר שעיר, כאשר יעקב חוזר מחרן.

סברות לחיזוק דעה זו:

- א. בפרק ל"ב נאמר, שיעקב שולח מלאכים אל עשיו אחיו ארצה שעיר שדה אדום. ובפרק ל"ג בהם יעקב אומר לעשיו: "עוד אשר אבא אל אדני שעירה", ועל עשיו נאמר: "וישב... עשו לדרכו שעירה", משלושת פסוקים אלו משמע בפשטות שמקום מושבו הקבוע של עשיו היה בשעיר, וגם מזה שכתוב - 'וישב' ולא נאמר - 'וילך' נראה קצת שהוא שב למקומו הקבוע בשעיר.
- ב. אם מקום מגוריו העיקרי של עשיו היה בארץ כנען, הרי שיעקב כן היה צריך לחשוש ממנו, ולשלוח מלאכים לפייסו, ומדוע המדרשים מבטאים תמיהה על יעקב ששלח מלאכים אל עשיו ללא כל צורך.

הקושי על דעה זו:

הבעיה לגבי עמדה זו היא, שרק בהמשך בפרק ל"ו פסוקים ו' - ח' מסופר שעשיו עוזב את ארץ כנען ועובר לשבת בהר שעיר. אך נראה, ש'רבנו בחיי' לא היה מוטרד מקושי זה, שהרי כאשר הוא מביא פסוקים להוכיח שמקום מושבו של עשיו היה בהר שעיר, הוא מביא גם את הפסוקים מתחילת הפרשה: "וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה" וגם את הפסוק: "וישב עשו בהר שעיר" (בראשית ל"ו, ח') למרות שפסוק זה מדבר, לכאורה, על תקופה מאוחרת יותר, לאחר שיעקב הגיע לשם עם כל ביתו ורכושו.

הסבר הקושי - 'אין מוקדם ומאוחר בתורה' - ונראה, שנוכל להסביר קושי זה, ע"י שנעלה אפשרות, שלמרות שהפסוק הזה בפרק ל"ו לגבי הליכתו של עשיו לשעיר מופיע בתורה לאחר מכן, בכל אופן הוא מתאר בעצם פעולה שנעשתה עוד קודם, לפני שיעקב שולח אליו את המלאכים.

ונוכל לחזק טענה זו עפ"י דברי 'רש"י' לגבי מועד פטירתו של יצחק. בפרק ל"ה פסוק כ"ז מובא שיעקב מגיע אל יצחק אביו שגר בחברון. ובפסוק כ"ט מובא שיצחק נפטר ועשיו יעקב קברו אותו, ורק לאחר מכן בפרק ל"ו פסוקים ו' - ח' מובא שעשיו לקח את כל ביתו ורכושו והלך אל ארץ מפני יעקב אחיו, כי היה רכושם רב, והוא ישב בהר שעיר. ואומר 'רש"י': "ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה. מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה". ויוצא, שמכירת יוסף שמתוארת עוד יותר מאוחר בפרשת 'וישב' קדמה למיתת יצחק המובאת כאן בפרשת 'וישלח' בשנים עשרה שנה. ולכן, אפשר לומר, שכמו שמכירת יוסף קדמה למיתת יצחק, אז גם עזיבת עשיו לשעיר המוזכרת לפני מכירת יוסף, גם היא קדמה למיתת יצחק. ושוב ניתן לאמץ את הדעה שכאשר יעקב מגיע מחרן, עשיו כבר ישב ושיבת קבע בשעיר.

"וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו. כי היה רכושם רב משבת יחזו" - ועדיין יש להקשות על העמדה זו, שהרי הפסוק אומר שעשיו עזב את ארץ ישראל מפני יעקב אחיו, ומפני שרכושם היה רב משבת ידיו, וא"כ משמע בפשטות שהוא עזב רק לאחר שיעקב כבר הגיע לארץ ישראל.

ונוכל להסביר, שעשיו עזב כבר קודם מפני יעקב אחיו. וכהקדמה, נעלה קושי הקיים בפסוק, כי מה פירוש שרכושם היה רב משבת יחזו, ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אותם מפני מקניהם, ואומר 'רש"י': "ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לבהמות שלהם". וקשה, האם ארץ ישראל קטנה מדי בשביל שתי משפחות ואין מקום לשניהם? ואולי לכן מוסיף 'רש"י' ומביא מדרש אגדה: "ומ"א (ב"ר) מפני יעקב אחיו, מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק. אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר ומפני הבושה שמכר בכורתו". ולפי דברי המדרש, עזיבתו לא קשורה דווקא למועד הגעתו של יעקב לארץ ישראל, אלא היתה יכולה להיות עוד לפני שהגיע יעקב מחרן.

לעילוי נשמות - הגיליונות של כל השנה כולה וכן הלימוד של כל השנה כולה מוקדשים לע"נ אחד מחשובי לומדי הכולל 'תורתך שעשועי' - ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל שנלב"ע.

לע"נ ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל מלומדי הכולל 'תורתך שעשועי' שנלב"ע. ולע"נ ר' אדמונד רפאל בן ז'היה.

השיעורים מתקיימים בבית הכנסת חניכי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net